

Psychologie dítěte předškolního věku – studijní materiály

Dětská řeč – vývoj

Literatura:

Klenková, J. (2006). *Logopedie*. 1. vyd. Praha: Grada publishing. – stručně, jasně

Klenková J.(2000). *Kapitoly z logopedie* 1. 2. vyd. Brno: Paido. (str.11-13) – stručně, jasně

Průcha, J. (2011). *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. (Vyd. 1., 199 s.) Praha: Grada. – přínosná publikace pro studenty se zájmem o vývoj dětské řeči, inspirace k výzkumům v této oblasti (např. na bakalářskou nebo magisterskou práci)

Love, R., & Webb, W. (2009). *Mozek a řeč: neurologie nejen pro logopedy*. (Vyd. 1., 372 s.) Praha: Portál.

- zejména dvě poslední kapitoly a Přílohy: Vývoj mozku a jazykové mechanismy a Klinické syndromy narušené komunikační schopnosti motorického rázu a vývoj mozku; (str.289 – 349) – vhodné jako doplnění směrem k poradenské a klinické psychologii

Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie*.(Vyd.1., 576 s.) Praha: Portál. – Vývoj řeči a komunikace od str. 224 – 245. Stručně a jasně

Neubauer K. A kol.(2018). *Kompendium klinické logopedie*.(Vyd.1., 767 s.) Praha: Portál.

- Kpt. 1.3. – Současná terminologická východiska oboru klinická logopedie (zejména podkapitola 1.3.3 -) s. 33 - 45
- Kpt. 9 Vývoj řeči dítěte a opožděný vývoj řeči – s.254 - 282

Obecně:

- řeč významně souvisí s myšlením
- řeč ve všech jazycích stejná pravidla: segmentace řeči, tvoření logických řečových řetězců, abstrakce řeči
- na charakter řeči má vliv: věk, vzdělání, inteligence, zkušenosti, únava, cvičení, momentální psychický stav....

Průběh komunikačního procesu:

Sovák (1978) uvádí **reflexní okruh komunikace** – každá etapa musí být v normě, pokud není, dojde k patologii ve vývoji.

1. etapa – **společenské prostředí** (dostatek podnětů, vhodná stimulace)
2. etapa – **receptory** dálkových analyzátorů (zrak, sluch)
3. etapa - **dostředivé dráhy** (vedou podněty z okolí do centrální části ke zpracování)
4. etapa – **centrální část** (zachycení informace, zpracování informace)
5. etapa - **motorická korová a mimokorová centra** – koordinující a upravující celkový výkon řeči, dále **odstředivé dráhy** směr efektorů

6. etapa - **efektory** – výkonné orgány umožňující řečový výkon
7. etapa - **společenské prostředí** – projev přijímá
8. etapa - **zpětná vazba** daná reagující osobou

Řeč z hlediska komunikačního má 2 spojené stránky:

1. **receptivní složku** (příjem, rozumění)
2. **expresivní složku** (produkce)

Formy komunikace:

- verbální
- neverbální (vokální a nevokální)

ONTOGENEZE DĚTSKÉ ŘEČI

- 2 fáze: 1. **předřečová, přípravná fáze řeči** (do 12 měsíců)
2. **vlastní vývoj řeči** (od 12 měsíců)

Předřečová fáze vývoje řeči

Prenatální období

- v těhotenství komunikuje plod s matkou na úrovni fyziologické prostřednictvím placenty a pupeční šňůry (metabolické, hormonální změny) – změna ve vnitřním prostředí matky se projeví i v organismu plodu.
- Od 12.t^{t1} (týdne těhotenství) – reakce na dotek v okolí úst, nosu, pohyb jazykem, zívá, sací pohyby. Od 4. měsíce – změny výrazů tváře, plod otevírá a zavírá ústa. Od pátého měsíce začíná vnímat zvuky. V 6. měsíci plod slyší zvuky vnitřního a vnějšího prostředí, ale tlumeně přes amniovou tekutinu. Dítě vnímá mateřský hlas. Po narození matčin hlas preferuje před ostatními.

Porod

→ velmi důležitý je první kontakt matky a dítěte → viz. odkaz:

<http://porodniradost.blogspot.cz/2012/12/10-kroku-k-podpore-raneho-kontaktu.html>

Mrowetz, M., Chrastilová, G., & Antalová, I. (2011). *Bonding – porodní radost: podpora rodiny jako cesta k ozdravení porodnictví a společnosti?*. (1. vyd., 279 s., [64] s. obr. příl.) Praha: DharmaGaia.

¹ Těhotenství trvá 40 týdnů a začíná se počítat od prvního dne poslední menstruace – tzn. že se započítávají i dny, ve kterých ještě k početí nedošlo. V termínu narozené děti jsou tedy od 38. až do 42. týdne těhotenství.

- **HLASOVÝ REFLEX – křik** – první projev novorozence – reakce na změnu prostředí, souvisí s přechodem na plicní dýchání. Charakter hlasového projevu je důležitým diagnostickým vodítkem (např. dítě nemá sílu křičet, zadýchává, modrá → podezření na srdeční vadu, charakteristiky při vývojových anomáliích)
- **Počáteční jazykový input** – první dotyky, první řeč, kterou novorozenec slyší, první akustické vjemy po porodu (**viz. bonding**)

Postnatální fáze

Průcha (2011, s.45) uvádí *Stadia raného řečového a komunikačního vývoje dítěte*:

0 – 3 měsíce → receptivní vývoj (rozlišuje lidský hlas od jiných zvuků, lokalizuje hlas matky, reaguje očima nebo i pohyby hlavy na verbální podněty apod.); produktivní vývoj (vydává reflexní zvuky, pláče, objevuje broukání, směje se při spokojeném stavu, v opačném případě křičí (hlad, nepohodlná poloha))

4 – 8 měsíců → receptivní vývoj (reaguje na některé rozdíly v přízvuku slov a v intonaci vět; objevuje se dovednost segmentace – tzn., že dítě rozpoznává ve větách slova, která předtím slyšelo izolovaně; komunikuje pomocí gest; rozpoznává slova z vyprávění přečteného před dvěma týdny), produktivní vývoj (objevuje se žvatlání, tj. opakování různých hlásek a slabik; dítě odezírá z tváře mluvícího subjektu a napodobuje pohyby rtů a jazyka; širší repertoár mimických pohybů tváře a gest rukou; patrná snaha dítěte navazovat a udržovat komunikační kontakt s matkou blízkými osobami.

10 – 12 měsíců → receptivní vývoj (rozumí některým výrazům dospělého – nesmíš, dej, papej atd.; reaguje na vyslovení svého jména; schopnost rozpoznávat řeč v mateřském jazyce a v cizím jazyce; reaguje v rituálních situacích (udělej papa!)), produktivní vývoj (vyslovuje první slova, komunikuje s matkou a s jinými dospělými prostřednictvím úsměvu, pláče, gestikulací a jednoduchých řečových signálů)

Ukázky video – předřečový vývoj:

Broukání

http://www.youtube.com/watch?v=M3fxqXB_sPE

Smích

<http://www.youtube.com/watch?v=i7oxvxTjjA8>

- na těchto videích je **zaznamenaná komunikace rodičů s dětmi**. Dítě stimuluje dospělé ke specifickému chování...typické je **pozitivní emocionální chování k dětem, jednoduchá řeč – přizpůsobená úrovni aktuálního vývoje**. **Můžeme u dítěte sledovat komunikaci/reagování celým jeho tělem.**

Žvatlání

<http://www.youtube.com/watch?v=n-tW87NGR2U>

<http://www.youtube.com/watch?v=5pTPgAwzFeo>

<http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&v=k3nh4x6mdac&NR=1>

První slova (toto už bychom mohli zařadit do vlastního vývoje řeči):

<http://www.youtube.com/watch?v=jrwjrMOJLz0>
<http://www.youtube.com/watch?v=oLTHg-XFsUM>

Mluvenou řeč doprovázejí tzv. **prozodické faktory řeči**, k nimž řadíme např. tempo mluvy, tón hlasu, melodii, pauzy, hlasitost, rytmus:

Povídalka

<http://www.youtube.com/watch?v=sDocL7AfIRo&NR=1&feature=endscreen>

Malá čtenářka

<http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&NR=1&v=f8nLbCy8ocA>

Předřečový vývoj dle Klenkové (2000, s. 11)

- Asi **po 6. týdnu křik – citové zabarvení**. Zpočátku křikem vyjadřuje NESPOKOJENOST – projev tvrdým hlasovým začátkem, mezi 2.-3. měsícem začíná křikem vyjadřovat libost. Tento křik má měkký hlasový začátek V tomto období se mluví o tzv. **broukání** – větší rozmanitost zvuku (souvisí se změnami v utváření resonančních dutin, ústní a hltanové dutiny při sání i polykacích pohybech, které dítě opakuje i mimo krmení – měkký hlasový začátek).
- **Období pudového žvatlání** – jde vlastně o hru s mluvidly. Děti provádějí obdobné pohyby jako při přijímání potravy a tyto pohyby provází hlasem. Pudové žvatlání se vyskytuje u všech dětí národů, pudově žvatlají slyšící, neslyšící děti. Není zde zapojena vědomá sluchová kontrola.
- V druhé polovině roku (6.-8. měsíc) – **období napodobujícího žvatlání** – vzniká na základě stále se rozvíjejícího zdokonaleného vnímání. Převážně zrakového. Zapojuje se **zraková a sluchová kontrola** a dítě začíná napodobovat hlásky mateřského jazyka. Všimá si pohybů mluvidel nejbližších osob. Mnohem výrazněji než hlásky napodobuje melodii a rytmus. **POZOR, diagnosticky důležitý moment**. Děti se smyslovým postižením, zejména s postižením sluchu, začínají stagnovat ve vývoji.
- Aby se dítě naučilo hlásky napodobit, musí mnohonásobně pokus opakovat. Mluvíme o **fyziologické echolálii**. Žvatlání se udržuje velice dlouho a děti si v něm libují.
- 10.-12. měsíc – **stádium rozumění řeči**. Dítě ještě nechápe obsah slov, které slyší, ale na základě slyšeného slova sleduje předmět nebo osobu, reaguje na určitou výzvu. Dítě samo nemluví ale začíná na řeč reagovat. Reakce jsou stále ještě podmíněny spíše melodickými přízvuky, než artikulovanými, hláskovými celky. Velký podíl má gestikulace a mimika mluvící osoby. O tom svědčí známý **pokus Tappoletův**: dítěti je dána otázka: „Wo ist Fenster?“, a ukázáno na okno – dítě ví; dále ta samá věta francouzsky, dítě také otočí hlavu k oknu – tzn. melodie, mimika, gestikulace je prioritní při vnímání sdělení.

- Porozumění se projevuje většinou motorickou reakcí na „paci, paci“, „jak jsi velký“, „popros“. Toto období požaduje dostatek sociálního kontaktu, dodržovat zásadu názornosti, mluvit o tom, co dítě zrovna vnímá. Nepřekračovat časoprostorový rámec „tady a teď“.

Vlastní vývoj řeči

- **Jednoslovné věty** – bum, papa, tatata, tu, ...slova vyjadřují potřeby, přání, city, prosby ⇒ tedy **EMOCIONÁLNĚ VOLNÍ OBDOBÍ**. Jedno až dvouslabičná slova dítě spojuje s konkrétními věcmi. **Důležité zabarvení, intonace**. Slovo „mama“ může znamenat více věcí např. „mami zůstaň“, „mami to je dobře, že jsi se mnou...“
- **POZOR** – užíváním prvních slov nekončí žvatlání. To přetrvává, všimneme si toho při usínání.
- V 1,5 – 2 letech dítě napodobuje dospělé – objevuje mluvení jako činnost ⇒ **EGOCENTRICKÉ STADIUM ŘEČI** –
- V další etapě dochází k prudkému rozvoji kvalitativnímu i kvantitativnímu zdokonalování řeči.
- v 2,5 letech může dítě pociťovat frustraci v případě neúspěšného pokusu o komunikaci. (Přijde návštěva, která drmolení dítěte nerozumí. Matky a nejbližší okolí dítěti většinou bez problémů rozumí.)
- Mezi 2.-3. rokem – **STADIUM ROZVOJE KOMUNIKAČNÍ ŘEČI**- zjistilo, že pomocí řeči dosahuje drobné cíle, a že tím může ovlivňovat dospělé.
- 3. rok – **STADIUM LOGICKÝCH POJMŮ** – zde dochází postupně k abstrakci. V této fázi dochází často k těžkostem - opakování hlásek, zadržávání řeči – rodiče si někdy neuvědomí důsledky a smějí se tomu – to může působit negativně.
- Na přelomu 3.-4. roku dítě vyjadřuje svoje myšlenky zpravidla obsahově i formálně s dostatečnou přesností – **INTELEKTUALIZACE ŘEČI** – kvantitativní stránka řeči roste → osvojování nových slov, zpřesňování obsahu, gramatických forem – až do konce života.

Kritická perioda ve vývoji řeči – vývoj řečových dovedností závisí na zrání mozku a člověk je schopen si osvojit řeč jen v určitém věkovém období. Hraniční období mezi 5-11 lety.

1. JAZYKOVÉ ROVINY V ONTOGENEZI DĚTSKÉ ŘEČI

Literatura: Klenková, J. (2006). *Logopedie*. 1. vyd. Praha: Grada publishing.

Klenková J.(2000). *Kapitoly z logopedie* 1. 2. vyd. Brno: Paido. (str.13-

17)

- Při vývoji dětské řeči se prolínají gramatické, lexikální, zvukové a pragmatické roviny řeči.
- **Gramatická = morfologicko (tvaroslovná) – syntaktická (skladba slov) rovina řeči**

⇒ Podle této roviny můžeme posuzovat úroveň duševního vývoje dítěte – je to důležité diagnostické vodítko. To však nelze říci v případě projevů – např. výslovnosti.

- ⇒ Gramatickou rovinu můžeme zkoumat, pozorovat až po 1. roce, kdy začíná vývoj řeči v pravém slova smyslu. První slova splňují funkci vět. Vznikají opakováním slabik a jsou nesklonná. Projevy pomocí izolovaných slov trvají zhruba do 1,5 až 2 let. Mluví v infinitivech, či třetí osobě (to souvisí s uvědoměním si osobnosti), podstatná jména v prvním pádě, častý je rozkazovací způsob.
- ⇒ Poté přichází období **dvojslovných vět**: „máma papá“ → tedy **konkrétní situace**.
- ⇒ Ze slovních druhů začíná dítě používat podstatná jména, později slovesa. Mezitím se objevují tzv. **ONOMATOPOICKÁ citoslovce** – píp-píp, bů-bů...Nejpozději začíná užívat číslovky, předložky, spojky.
- ⇒ Mezi 2.-3. rokem začíná skloňovat, po třetím roce užívá správně jednotné a množné číslo. Poměrně dlouho dělá potíže stupňování přídavných jmen. Dítě používá **transfer**. Ten je přesný a nebere v úvahu gramatické odchylky Příklad: „Dobry – lepší – nejlepší“ dítě skloňuje „dobry – dobrejší – nejdobrejší“. Co se týče skladby věty: emocionálně důležité slovo je na prvním místě ve větě.
- ⇒ Kolem 3.-4. roku začíná dítě tvořit souvětí. Nejdříve slučovací (a), pak odporovací (ale), poté důsledková (protože).
- ⇒ Do čtyř let jde o přirozený jev tzv. **FYZIOLOGICKÝ DYSGRAMATISMUS**. Pokud přetrvává, může se jednat o narušení vývoje řeči (např. symptomatické poruchy řeči). Důležité je sledovat nejen verbální projev, ale gramatickou strukturu – poměr používaných slovních druhů atd.. Obtíže se mohou projevat **dysgramatismy až agramatismy**.
- **Lexikální - lexikálně(slovní zásoba) –sémantická (význam) rovina řeči**
 - ⇒ Kolem 10. měsíce můžeme registrovat u dítěte začátky rozvoje pasivní slovní zásoby.
 - ⇒ Kolem 1. roku začíná postupně používat i svoje 1. slova.
 - ⇒ Význam slov má dvě úrovně – **denotativní** (základní význam pojmu) a **konotativní** (další významy související s kontextem). Význam slov lze měnit kontextem, např. neverbálně (mrknutím, tónem atd.) Chápání ironie až kolem 8-10 let!. Nadsázka, sarkasmus, bílá lež – chápou již 6letí, v některých situacích i 4letí.
 - ⇒ Problém **hypergeneralizace** → např. „haf-haf“ je vše chlupaté
 - ⇒ **Hyperdiferenciace** – dítě pokládá slovo za název → např. „táta“ výraz jen pro jeho otce.
 - ⇒ **První a druhý věk otázek**: kolem 1.5 roku se dítě ptá nejčastěji: „CO to je? Kdo to je?“ Kolem 3.5 let se děti nejčastěji ptají otázkou „Proč? Kdy?“.
 - ⇒ Dbát na rozšiřování slovní zásoby, mluvit s dítětem. Rozvíjet jeho pasivní a aktivní slovní zásobu.

⇒ **Dětské neologismy** (novotvary) mezi 3. a 5. rokem. Např. „masážujeme se, tikáček“

Průměrný počet slov dle různých výzkumů:

věk	prům. počet slov
1	5-7
1,5	70
2,0	270-300
2,5	350-450
3,0	1000
4,0	1500
5,0	2000
6	2500-3000

- **Zvuková rovina (foneticko-fonologická)**

⇒ **Fonologie** = nauka o fonémech, hláskách, které v daném jazyce určují význam slova. **Foném** je základ jazyka – hláska určující význam. Foném v psané podobě = **grafém**. **Fonematická diferenciac**e – základním předpokladem správného řečového vývoje, schopnost rozlišit sluchem fonémy (předpoklad školní zralosti).

⇒ **Český jazyk** je fonematickým přepisem

⇒ **Fonetika** = věda o tvorbě hlásek ve zvukovém ústrojí, jejich šíření a vnímání.

⇒ Důležitý moment je přechod z pudového žvatlání do napodobivého žvatlání, který se objevuje kolem 6. - 9. měsíce. Teprve v období napodobivého žvatlání můžeme mluvit o výslovnosti v pravém slova smyslu.

⇒ Fonetická stránka ontogeneze dětské řeči (fonetická ontogeneze) se řídí **pravidlem nejmenší fyziologické námahy**.

⇒ Pořadí fixace hlásek:

1 –2 roky: samohl. – A, O, E
souhl. P,B,M

2-3 roky: samohl. OU,AU

souhl. T, D, N, Ď, Ť, Ň, K, G

3-3,5 roky – F,V,J,CH,H

4 – 5 let : S,Z,Š,Ž, C,Č

po 5. roce: L,R,Ř

- Prozodie – přízvuk, tón, intonace, frázování, rytmus –umožňuje vyjadřovat záměr, postoj, emoce. Děti ještě v předškolním období a mladším školním věku ještě prozodické informace v řeči dospělých neumí rozklíčovat

- **Pragmatická rovina**

⇒ Lechta(1990) uvádí, že jde o rovinu sociální aplikace, uplatnění komunikačních schopností, do popředí vstupují sociální a psychologické aspekty komunikace.

⇒ Již 2 – 3. leté dítě dokáže pochopit svoji roli komunikačního partnera a reagovat podle konkrétní situace.

Po třetím roce dítě komunikuje, poslouchá odpovídá, je u něj patrná snaha navazovat a udržovat krátké rozhovory.

⇒ **Regulační funkce řeči** – chování dítěte je možné regulovat řečí a dítě samotné užívá řeč k regulaci dění ve svém okolí.

Vývoj řeči dítěte

Výpis z kpt. 9.1.2 Raný vývoj řeči dítěte, Zuzana Moškurjáková, Karel Neubauer – s. 256 - 268 (Neubauer, K. a kol. (2018) Kompendium klinické logopedie. Praha: Portál)

Vývoj jazykových schopností a rozvoj řečové komunikace v popředí zájmu:

- Psychologie
- Lingvistiky
- Pedagogiky
- Logopedie
- Psycholingvistiky
- Neuropsychologie
- Kognitivní vědy

Výzkumy: Ernst Meumann, Jean Piaget, L.S. Vygotský, Noam Chomsky

Noam Chomsky: osvojení jazykových schopností dítěte jako proces, který je utvářen vrozenými dispozicemi člověka. Jazyk = mentální jev. S tzv. LAD (Language Acquisition Device) = mentální prg., se kterým se rodí každé dítě a který umožňuje osvojit si jakýkoliv jazyk – tzn. Je univerzální schopností. Tento systém v pozdějších pracích Chomského a jeho následovníků nazýván Universal Grammer (UG). Tento směr ve vývoji psycholingvistiky kritizován, aktuálně téměř uzavřený. Stále má ale na vývoj psycholingvistiky nezanedbatelný vliv.

Přístup racionalistický(nativistický) – osvojování jazyka na základě vrozených dispozic. Empirický přístup – hlavní determinanta osvojování jazyka je učení a vlivy fungování prostředí. Interakční přístup – spojení obou přístupů.

Vývoj rozumění řeči (s. 261-263)– 4 etapy zpracování:

1. **akustický vstup a porozumění na úrovni nejmenších vnímatelných částí** – odlišení zvuků řeči od ostatních auditivních vstupů a detekce řeči na jednotlivé úseky. (rozpoznávání fonémů – kosa x koza)
2. **Porozumění na úrovni slov** – rozpoznání hranic slov, problém segmentace. Schopnost rozumět izolovaně všem slovům věty se nerovná schopnosti porozumět obsahu věty!!
3. **Porozumění na úrovni věty** – porozumění děje. Věta se může jevit správně, ale nedává smysl. Zpracování věty na úrovni syntaktické a sémantické.
4. **Zasazení do kontextu, integrace do diskurzu a finální pochopení výpovědi užitého jazykového projevu.** – porozumění v nejširším smyslu

Užití gest (s. 263):

Vývoj řeči a gest je neděleným procesem. Vyvíjí se společně – kolem 10. Měs. Začínají děti gestikulovat.

Vývojové milníky gest (Doherty-Sheddon, 2005):

- nejprve gesta ukazovací – ty gest „aha, podívej se“ až ve 14. měs – ukazování prstem.
- Mezi 1. a 2. rokem – gesta symbolická, s nárůstem slovní zásoby se stávají nadbytečná (pozor, u dětí se sluchovým postižením přetrvávají a spíše se rozvíjejí)

Gesta jsou tzv. Symbolická (pochopitelná i bez slovního vyjádření, např. okolo 9. měsíce „pá-pá, „ty-ty-ty“), ilustrativní (při zdůrazňování slov), emoční (doplňují emoce).

Vývoj řeči od 2 let a v průběhu předškolního věku (s.264-266)

Obdobím prvních 3 let je v rozvoji řeči velmi dynamickým obdobím, s velkými individuálními rozdíly mezi dětmi. V průběhu předškolního věku se schopnosti postupně vyrovnávají. Trvalá stagnace rozvoje schopností dítěte je vždy závažným signálem.

Lexikální oblast – velké rozšiřování slovní zásoby. Prvně podstatná jména, pak slovesa, pak další slovní druhy. Ve dvou letech zájem o knihy. Mezi 2.-3. Rokem chápání pojmů JÁ a MOJE. Období otázek Proč?, Kdy? Konec předškolního období: verbální pohotovost, dítě najde správný výraz, vyjádří myšlenky, popíše tématický obrázek.

Gramatická stránka řečového projevu – uplatňování gramatických pravidel v mluvené řeči. Správné užití slovních druhů, tvarosloví a tvorby vět. Posuzujeme až po 1. roce!, kdy slova plní funkce vět. Mezi 2.-3. rokem – prudký rozvoj v používání i ostatních slovních druhů – z toho plyne, že dochází k postupné gramatizaci (užití 1. Osoby při mluvě o vlastní osobě, užívání množného čísla, minulého času....zpočátku běžné dysgramatismy. Po 4. roce je přetrvávání dysgramatismů signál potíží.

Zvuková stránka – zahrnuje sluchové rozlišování hlásek a výslovnost. -6 let je intenzivní období rozvoje správné artikulace. Vývoj zvukové stránky řeči dítěte je zdlouhavým, velmi variabilním a často obtížně předvídatelným procesem.

Pragmatická stránka – zahrnuje takové schopnosti jako je žádost o informaci nebo její oznámení, vyjádření vztahů, pocitů, zážitků, událostí, usměrnění interakce. Dítě již od počátku, nejpozději od 2 – 2,5 let upřednostňuje verbální komunikaci a učí se dosahovat cíle, tedy regulační funkce řeči. 2.-3- rok – pochopení role konverzačního partnera

Bilingvní prostředí a vývoj řeči (s. 266-268)

Přítomnost vícejazyčného prostředí a působení na jazykový, řečový a kognitivní vývoj dítěte je v současnosti hodnoceno pozitivně z hlediska rozvoje praktických komunikačních a kognitivních kompetencí dítěte.

Existuje i mnoho obtíží – u dětí, které mluví dvěma a více jazyky je možné, že ani jedním nemluví v dostatečné míře. Potom je třeba srovnat úroveň obou jazyků při diagnostické a terapeutické práci.

Je třeba v klinické logopedické praxi preferovat tato východiska (Kadaníková, Neubauer, 2017):

Cit. ze strany 267-268:

- Bilingvní výchova v rodině, která se opírá o přítomnost mateřského jazyka rodilého mluvčího a jeho předávání v rámci vztahu rodiče – dítě je přirozeným procesem rozvoje dítěte.
- Klinický logoped by měl podpořit vhodnou formu přirozeného a důsledného vedení dítěte rodičem, povzbudit sebevědomí při předávání vlastního mateřského jazyka dítěti.
- KL by měl být seznámen s uznávanými poznatky v oblasti bilingvní výchovy, aby dokázal rozpoznat frekventované jevy, jimiž dítě v tomto procesu prochází (mísení jazyků, interference ad.) a které nejsou znakem přítomnosti poruchy komunikace.
- Uměle vyvolané formy tzv. Bilingvální výchovy bez opory o přirozený vývoj komunikace dítě-rodice v jeho mateřském jazyce jsou potenciálně nevhodné, narušují přirozený vývoj řečové komunikace a myšlení dítěte a mohou být podkladem vzniku komunikačního deficitu dítěte.
- Výuka cizího jazyka dítěte je procesem odlišným od přirozeného prostředí bilingvní rodiny a má být předmětem odborně a věku přiměřené jazykové výuky, realizované a kontrolované odborným pedagogem.
- Vznik specifické poruchy řečové komunikace (vývojová dysfázie, balbuties ad.) není vázán na bilingvní prostředí či bilingvní výchovu a je zapříčiněn neurovývojovými či jinými specifickými deficity, které působí na vývoj dítěte v monolingválním i bilingválním jazykovém prostředí.
- LK je povinen se zdržet eticky problematického chování potlačujícího rozvoj přirozené komunikace rodiče s dítětem v jeho rodném jazyce.
- Rozlišení fyziologických projevů od přítomnosti projevů poruchy řečové komunikace a kognitivního vývoje dítěte musí být předmětem dlouhodobého individualizovaného diagnosticko-terapeutického procesu. KL si při jeho realizaci musí být vědom situace, že v našem jazykovém prostředí aktuálně scházejí relevantní diagnostické nástroje pro oblast zhodnocení komunikačních schopností a vývoje dítěte z bilingválního rodinného prostředí.

NARUŠENÁ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST

Literatura

Lechta, V.(1990). *Logopedické repetitórium: teoretická východiska súčasnej logopedie, moderné prístupy*. Bratislava: SPN.

Lechta V.(2003). Základní vymezení oboru logopedie. In Škodová E., Jedlička, I., *Klinická logopedie* (s. 17-29). Praha, Portál.

Lechta, V. (2003). *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. (Vyd. 1., 359 s., Překlad Jana Křížová). Praha: Portál.

Lechta, V. (2005). *Terapie narušené komunikační schopnosti*. (Vyd. 1., 386 s., Překlad Jana Křížová). Praha: Portál.

- Lechta (1990, s. 19) uvádí: „**Komunikační schopnost jednotlivce je narušena tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem ke komunikačnímu záměru.**“ Při vymezování narušené komunikační schopnosti je třeba brát v úvahu tyto jazykové roviny: foneticko – fonologickou, morfologicko-syntaktickou, lexikálně-sémantickou nebo pragmatickou. Pojem narušená komunikační schopnost se nesmí zužovat pouze na zvukovou rovinu jazykového projevu, ale musí zahrnovat všechny uvedené jazykové roviny.
- **Dělení narušené komunikační schopnosti**

Narušenou komunikační schopnost lze analyzovat, zkoumat a posuzovat z hlediska:

1. **způsobu komunikování**, při kterém se narušená komunikační schopnost může týkat nejen **verbální**, ale i **neverbální**, nejen **mluvené**, ale i **grafické formy** interpersonální komunikace;
2. **průběhu komunikování**, kdy může být narušená nejen **expresivní (řečová produkce)**, ale i **receptivní složka (porozumění řeči)**;
3. **časového**, přičemž narušená komunikační schopnost může být **trvalá** (v nejtěžších případech), nebo **přechodná** (např. funkční dysfonie); může být **vrozená** (hovoříme o tzv. vadách řeči), nebo **získaná** (tzv. poruchy řeči);
4. **klinického obrazu**, kdy v celkovém obraze může narušená komunikační schopnost **dominovat**, nebo může být **symptomem** jiného, dominujícího postižení, onemocnění či narušení (symptomatické poruchy řeči);
5. **etiologického**, příčiny narušené komunikační schopnosti mohou být **orgánové** (například krvácení do mozku), nebo **funkční** (například důsledky neurotizace ze strany prostředí při vzniku, fixování nebo zhoršení koktavosti; nesprávný řečový vzor jako možná příčina dyslalie);
6. **rozsahu**, při kterém může jít o **částečné, parciální narušení** (například rotacismus), nebo o tzv. **úplné narušení** (například univerzální patlavost, nemluvnost);

7. **uvědomění si narušené komunikační schopnosti**; člověk si svoje narušení může, ale nemusí uvědomovat (například lehká dyslalie u dětí v mateřské škole);
 8. **manifestace**, kdy se narušená komunikační schopnost může promítat do sféry **symbolických** i do sféry **nesymbolických procesů**, přičemž v obou případech může jít o zvukovou i nezvukovou dimenzi; narušená komunikační schopnost se může projevovat v jedné dimenzi (například při prosté dyslalii jde o zvukovou dimenzi nesymbolických procesů), ve více dimenzích simultánně (například narušený vývoj řeči může být patrný současně ve zvukové i nezvukové dimenzi symbolických i nesymbolických procesů), nebo nejprve v jedné dimenzi a sukcesivně i v druhé dimenzi (například koktavost – porucha plynulosti řeči původně v oblasti zvukové dimenze nesymbolických procesů, problémy s koncipováním výpovědi apod.)
- Na druhé straně je velmi důležité odlišovat narušenou komunikační oblast od:
 5. **fyziologické nemluvnosti**. Jde o přirozený jev, nemluví-li dítě před dovršením prvního roku života.
 6. **vývojová dysfluence** (neplynulost) řečového projevu, kolem třetího roku života je typická
 7. **Fyziologická dyslalie** - děti přibližně do pátého roku života nesprávně vyslovují některé hlásky, jde-li o jednoduchou dyslalii bez vážných orgánových odchylek, poruch sluchu atd.
 8. **Fyziologický dysgramatismus** - nesprávnosti v morfologicko-syntaktické rovině jazykových projevů se tolerují přibližně do čtvrtého roku života. O narušené komunikační schopnosti nemůžeme mluvit ani v případech, když sice některá rovina jazykových projevů jednotlivce působí rušivě vzhledem k jeho komunikačnímu záměru, avšak vysílatel nebo přijímatel informace nepoužívají stejný kód – společný jazyk: jde o případy, kdy se snažíme komunikovat v cizím jazyce, ale neovládáme ho dokonale.
 - Další dělení NKS: **receptivní poruchy**(impresivní složka řeči) ⇔ **centrální poruchy** (fatické funkce) ⇔ **expresivní poruchy** (poruchy řečové produkce) .
 - Existuje **10 základních kategorií** narušené komunikační schopnosti. Tyto kategorie byly vytvořeny **na základě symptomatologie (symptom = příznak, projev)**:
 - vývojová nemluvnost;
 - získaná orgánová nemluvnost;
 - získaná psychogenní nemluvnost;
 - narušení fluence řeči;
 - narušení zvuku řeči;
 - narušení článkování řeči;
 - narušení grafické stránky řeči;
 - symptomatické poruchy řeči;
 - poruchy hlasu;
 - kombinované vady a poruchy řeči.
 - NKS → **poruchy symbolických procesů** ⇒ **zvuková dimenze** (např. dysgramatismus)

⇒ **nezvuková dimenze** (např. dysgrafie)
→ **poruchy nesymbolických procesů** ⇒ **zvuková dimenze** (např. dyslália)
⇒ **nezvuková dimenze** (např. narušené koverbální chování)

Termín: PORUCHY ŘEČOVÉ KOMUNIKACE (PŘK)

Neubauer. K., a kol.(2018). *Kompendium klinické logopedie*. Praha:Portál.

(s. 36):

Užití pojmu řečová komunikace – všichni živí tvorové jsou vybavení komunikační schopností a mohou trpět jejím narušením. Pouze člověk disponuje řečovou komunikací, která zahrnuje schopnost řečového projevu, jímž vyjadřuje obsah svého individuálního jazykového systému v mezilidské komunikaci.

Poruchy řečové komunikace – etiologické zaměření diferenciálních syndromů (s. 37-41):

Efektivní diagnostika a terapeutická pomoc osobám s PŘK je vhodné preferovat užití systému zaměřeného na dominantní příčiny poruchy, který odlišuje poruchy na bázi postižení:

- Percepce – vliv percepční bariéry (PŘK při bariéře sluchu, zraku)
- Primárních funkcí orofaciálního traktu (dysfagie=porucha polykání, respirační insuficience (nedostačivost), kt. Ovlivňuje hlasitost a srozumitelnost
- Motorických řečových mechanismů (vývojová či získaná dysartrie – centrální porucha koordinace řečových modalit)
- Individuálního jazykového systému (syndrom vývojové dysfázie, afázie – tzn. Ztráta či poruchy vývoje neurokognitivního jazykového systému)
- Kognitivně-komunikačních poruch (vliv kognitivních poruch při např. Syndromu demence, poruchách verbální paměti a pozornosti při traumatu CNS na proces komunikace.

Vývojové PŘK u dětí (s. 39-40):

Poruchy vyvolané na bázi percepční bariéry:

- Poruchy vyvolané vlivy poruchy sluchu
- PŘK vyvolané vlivy poruchy zraku

Poruchy primární funkce orofaciálního traktu

- Dysfagie – porucha proesu polykání
- Respirační insuficience – vliv selhání respiračního systému na řečovou komunikaci

Motorické řečové poruchy

- Dyslalie – konstantní porucha intaktní tvorby hlásek, vytváření jejich percepčně-motorických vzorů.
- Vývojová řečová dyspraxie – porucha v programování hláskových segmentů řeči, dominantní ve spontánním projevu
- Palatolalie – porušená realizace motorických modalit řečového projevu dítěte při rozštěpu rtu a patra.
- Vývojová dysartrie – vývojová centrální koordinační porucha motoriky mluvy při organické lézi CNS.

- Rinolalie – rinofonie/huhňavost – porucha nazality, změny rezonance a zvuku hlasu/artikulace hlásek při mluvě
- Dysfonie/chraptivost – porucha tvorby a užití hlasu rezultující z poruch činnosti hlasivek či orofaciálního traktu
- Balbuties/koktavost – porucha plynulosti mluvního projevu s tonickými či klonickými projevy.
- Tumultus sermonies/breptavost – patologicky zvýšené tempo řeči se sníženou srozumitelností mluvního projevu

Poruchy vývoje individuálního jazykového systému:

- Opožděný vývoj řečových schopností – subnormální vývoj řeč. Schopností vzhledem k fyzickému věku dítěte.
- Vývojová dysfázie – těžká porucha vývoje řečových schopností na organickém difuzním podkladu.
- Specifické poruchy učení: dyslexie, dysgrafie – specifické neurokognitivní poruchy rozvoje komunikace čteným a psaným projevem

Kognitivně-komunikační poruchy v dětském věku

- Při pervazivním vývojovém onemocnění – projevy poruchy řečové komunikace při autismu, dětských psychózách
- U stavů po úrazu CNS či nemoci CNS – projevy paměťové poruchy, poruchy pozornosti ap., ovlivňující řečovou komunikaci
- Při mentálním handicapu – vliv subnormálních inteligenčních a kognitivních schopností na rozvoj PŘK

Odkazy:

koktavost

<http://www.youtube.com/watch?v=Pv-5NdEsy-I>

<http://www.youtube.com/watch?v=BB5YoY7RwLQ>

dysfázie

<https://www.pasparta.cz/vady-rci/>

<https://www.pasparta.cz/vyvojova-dysfazie/>

https://www.youtube.com/watch?v=R_J5OoIWO4A

<https://www.youtube.com/watch?v=xmStF88vBoM>

základní prostředky reedukace řeči

↳ **realita** → první zvuky se vážou na realitu, reálné předměty poskytují i možnost multisenzoriálního vnímání a manipulace. Výrazy, které se velmi často objevují a opakují v životě

↳ **mluvní vzor** → kvalita řečového projevu členů rodiny

- ↪ **hra** → přirozená aktivita nesoucí motivaci; nácvik by měl ze hry vycházet
- ↪ **práce** → při mytí nádobí budeme opakovat „toto je hrnek“ → musíme být trpěliví
- ↪ **obrázky a knížky, fotografie** → rozvoj slovní zásoby
- ↪ **řikadla a básničky** → fixace slovní zásoby, melodie, rytmus, rozvíjení hrubé a jemné motoriky
- ↪ **písničky** → hudební paměť, melodie, aktivní reprodukce, relaxace
- ↪ **pohádky a příběhy** → pasivní slovní zásoba, cit pro stavbu vět, paměť pro slovní struktury, pocit jistoty
- ↪ **kresba** → jistý předstupeň psaní, relaxace, hodnota diagnosticko – terapeutická
- ↪ **divadlo** → „maňásek“ je často přijatelnější partner než terapeut a dítě je více nakloněno komunikovat a hrát různé role
- ↪ **využití médií** → po večerníčku se zeptat na obsah, co dítě vidělo, co se mu líbilo. Může to namalovat ⇒ nenásilně se rozvíjí vnímání a pro rodiče je to kontrola, že dítě rozumí tomu, na co se dívá
- ↪ **využití počítače** → výukové programy
- ↪ **rozvíjení artikulace, přípravná cvičení** → artikulace ale není prvořadá

METODICKÉ PRINCIPY

- 1. princip komplexnosti**
- 2. princip individuálního přístupu**
- 3. přístup polysenzorického přístupu**
- 4. princip včasného zákroku**
- 5. princip týmové péče**
- 6. princip imitace normálního vývoje (hybnosti, řeči apod)**
- 7. logopedická péče se musí prolínat celou výchovně vzdělávací činností**
- 8. mechanické pomůcky, speciální přístroje, počítačové programy (Ψ příprava)**
- 9. princip preferování obsahu řeči – funkční gramotnost, komunikační kompetence)**
- 10. princip přístupu hrou:**
 - a. **paralel – talking** → verbalizujeme momentální jednání, pocity dítěte
 - b. **self – talking** → jednoduchými výrazy komentujeme aktuální dění
 - c. **metoda korekční zpětné vazby** → zopakujeme výpověď dítěte ve správné formě
 - d. **rozšířená imitace – imitace s expanzí** → zopakujeme výpověď a adekvátně ji rozšíříme
 - e. **metoda alternativních otázek** – otázky zaměřené na dítě koncipujeme ve formě: „je to X nebo Y?“ – abychom vynutili jinou odpověď než jen gestem
 - f. **metoda doplňování vět** – hravou formou podněcujeme dítě, aby dokončilo větu, kterou začneme.
- 11. sociálně použitelná, funkční řeč** → AAK

Na co se zaměřujeme při konkrétní práci s dětmi při rozvíjení komunikačních kompetencí:

Literatura: Klenková, J., Kolbábková, H.(2003). *Diagnostika předškoláka – správný vývoj řeči*. Brno: MC nakladatelství.

- 1) Rozvoj motoriky – hrubé, jemné, oromotorika, koordinace oko-ruka, dýchání, hlas
- 2) Podpora vývoje poznávacích procesů:
 - vnímání – zrak, sluch, dotyk, chuť, čich, prostor, čas
 - paměť
 - fantazie
 - chápání prostoru, času
 - pozornost
- 3) Rozumové schopnosti, myšlení
- 4) Rozvíjení samotné řeči z hlediska všech jazykových rovin

MOTORICKÉ SCHOPNOSTI

→ pohybové schopnosti dítěte a řeč se vzájemně ovlivňují

→ opoždění v motorice → opoždění řeči

→ důležité je tedy procvičovat **hrubou motoriku** (pohyblivost celého těla, koordinaci), **jemnou motoriku** (cvičení pohyblivosti ruky, prstů), důležitá je také **obratnost mluvních orgánů** (pohyblivost rtů, jazyka, čelisti), **procvičování mimických svalů**.

→ při mluvení je velice důležité, jak dýcháme a také, jak užíváme hlas. Při rozvíjení řeči jsou nedílnou součástí **cvičení dechová a hlasová**.

SLUCH

→ Bez sluchu se řeč nevyvíjí běžným způsobem!!!!Jakékoliv sluchové postižení má v určité míře vliv na rozvoj řeči.

→ Zjištění stavu sluchu je důležitou podmínkou pro práci na správném rozvoji řeči

→ děti se sluchovým handicapem se vyznačují specifickými projevy v chování.

→ při podezření na poruchy sluchu je nutné ihned odeslat dítě k odbornému vyšetření.

→ pro zjištění stavu sluchu je vhodná tzv. **ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA SLUCHU** (vyšetřuje se v tiché místnosti šeptem a hlasitou řečí, dítě je ve vzdálenosti asi 6 m od vyšetřujícího, dítě stojí bokem k vyšetřujícímu a má zakryto oko z naší strany a zahlušeno ucho z druhé strany. Sluch je v pořádku, když dítě slyší šeptem z šesti metrů a z osmi-deseti metrů řeč hlasitou.

SLUCHOVÁ PAMĚŤ

→ slouží k uchování a vybavování slyšené informace. Je krátkodobá, dlouhodobá. Procvičujeme například opakováním slov, veršů, jednoduchých vět, souvětí...až k vyprávění slyšeného.

ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

→ zrakové vjemy upevňují sluchové vjemy. Zrak kontroluje mluvidla . Zrakové rozlišování je důležité při čtení a psaní.

→ Zrakové vnímání a s ním i myšlení rozvíjíme na takových úkolech jako je hledání rozdílů, nepravdivých situací, skládání obrázku (analýza – syntéza).

ZRAKOVÁ PAMĚŤ

→ Nutností je i zraková paměť – využít v procesu učení informace předkládané zrakovou cestou.

SLOVNÍ ZÁSoba

→ vychází z předchozích zkušeností dítěte, pochopení situací, logických vztahů, výrazně závislá na rozvoji myšlení. Základem je prvně konkrétní situace – předměty, pak činnosti a jevy.

→ nutno rozlišovat pasivní slovní zásobu – ta je ve vývoji na prvním místě – dítě rozumí, ale aktivně neužívá (počátky okolo 10. měsíce) → později ukazuje, je aktivnější v komunikaci → pak teprve aktivní slovní zásoba (kolem roku první slůvka) – tzn. rozumí a užívá pojem.

POROZUMĚNÍ ŘEČI

→ Při rozvoji řečových kompetencí je nutné v první řadě, aby dítě rozumělo tomu, o čem se mluví nebo co samo sděluje. Adekvátně věku – rozumových schopnostem. Do porozumění řeči nespadá jen správné pochopení konkrétního významu, ale také správné porozumění citového zabarvení slova, věty, sdělení.

SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ A FONEMATICKÝ SLUCH

→ fonemický sluch zahrnuje schopnost správně rozlišovat (diferencovat) fonémy. Dítě musí správně diferencovat zvuky řeči, aby se naučilo správně vyslovovat (znělé, neznělé hlásky, sykavky apod.)

→ nutné je začít od obecných zvuků (přírodní, umělé), schopnost zachytit jejich intenzitu, výšku, délku a postupně přecházet na rozlišování jednotlivých rozdílů mezi fonémy (paní x páni; papá x pápá; díky x dýky, tělo x dělo; pije x myje apod..)

→ slabá fonemická diferenciacce se objevuje u dětí s vývojovou dysfázií, u dětí se specifickými poruchami učení.

RYTMICKÉ CÍTĚNÍ

→ pomáhá při orientaci ve slabičné struktuře slova, Rytmizace zlepšuje výslovnost hlásek.

ANALÝZA SLOV

→ schopnost rozlišovat jednotlivé hlásky slova. Před nástupem do první třídy by dítě mělo zvládnout určit hlásku na začátku slova, některé zvládnou i poslední hlásku. Dítě by mělo rozložit slovo na slabiky, pomocí vytleskávání.

GRAMATICKÁ ROVINA JAZYKA (MORFOLOGICKO – SYNTAKTICKÁ)

→ **odráží stupeň vývoje (pokud jsou v gramatické struktuře závažnější obtíže, může to být signál závažnější poruchy vývoje řeči)**

→ schopnosti správně užít rod, číslo, pád, slovosled, používání všech slovních druhů, stupňování přídavných jmen.

JAZYKOVÝ CIT

→ souvisí s gramatickou správností řeči. Jde např. o chápání rýmů, tvoření rýmů.

SOUVISLÉ VYJADŘOVÁNÍ

→ předškolní dítě by mělo zvládnout souvisle vyprávět – na základě obrázků (jednoduchý popis, na základě dějových obrázků – popsat děj, říct pohádku)

VLASTNÍ PROJEV

→ předškolní dítě by mělo zvládnout vyprávět vlastní zážitky, přednést básničky, zazpívat písničky, mít upevněné zdvořilostní návyky (poděkování, pozdravení, omluva apod.)

ROZUMOVÉ SCHOPNOSTI

→ v souvislosti s výše uvedeným rozvíjíme i rozumové schopnosti – například:

- poznat a pojmenovat základní barvy,
- poznat a pojmenovat geometrické tvary,
- vytvořit číselnou řadu nejméně do šesti
- umět porovnávat počet (více-méně-stejně)
- poznat a pojmenovat části těla
- určit prostorové vztahy, vzájemnou polohu
- rozlišit pravou, levou stranu
- pojmenovat a poznat základní zvířátka
- vědět jak se jmenuji, kde bydlím, orientovat se ve členech rodiny
- rozeznávat časová údobí – den : ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer, noc ; - roku (jaro, léto, podzim, zima), dny v týdnu

SEBEOBSLUHA

→ Při rozvíjení řeči se zaměřujeme i na schopnost sebeobsluhy a naopak.

KOVERBÁLNÍ CHOVÁNÍ

→ důležitým předpokladem komunikačních kompetencí je i koverbální chování – jak dítě navazuje oční kontakt, jak reaguje, jak se tváří, jak stojí apod.

Obecně o rozvíjení řeči:

- od narození s dítětem komunikovat adekvátně vývojové etapě:
 - první kontakt při narození – matka a dítě jsou u sebe → dítě je ihned po porodu položeno mamince na hrud', slyší tlukot srdce, matka dítě zahřívá, první pokus o sání
 - v novorozeneckém období je důležitý kontakt tělesný (kojení, blízkost matky a dítěte – vzájemné pozorování, jemné doteky, matčina tvář, lidské teplo)
 - v kojeneckém období – do konce prvního roku – důležité diagnostické momenty pro rozvoj budoucí řeči. První známky opoždění v případě smyslových a motorických deficitů. Využívání ke komunikaci všech smyslů. Napodobovat zvuky kojence, používat jednoduchá slova – zejména citoslovce – opakovat a ukazovat. V komunikaci hrají důležitou roli gesta, výraz ve tváři, intonace řeči pro rozpoznávání emocí, celkový emoční stav matky. Stále hraje důležitou roli z hlediska komunikace kojení. „Ruku v ruce“ se rozvíjí motorika a předřečové schopnosti. Ke konci tohoto období se začíná rozvíjet pasivní slovní

zásoba – první možnost „čtení“ obrázků z knížek, pojmenovávání objektů kolem nás s ukázáním. Dobré je rozvíjet rytmus (básničky, písničky) v doprovodu s jednoduchými cviky zaměřenými na rozvoj motoriky.

- Mezi prvním a druhým rokem dítěte se stále zvyšuje potřeba aktivně se zapojit a komunikovat. Převládají často gesta doprovázená jednoduchými výrazy. Řeč je ovlivněna převládajícími emocemi dítěte. Dítě si začíná uvědomovat sebe samo. Komunikace s dítětem bývá často náročná. Rodiče začínají v tomto období užívat řeč ke korekci jeho chování. První jednoduché povely, zákazy (NENE, TYTYTY, NESMÍŠ, DEJ, DONES...) Rodiče určují hranice. Rozvoj komunikace – rozšiřování pasivní a aktivní slovní zásoby, spojování s dějem, rozšiřování o vlastnosti. Období, kdy dítě intenzivně vnímá rytmus, hudbu. Dítě má často svůj jazyk, kterým napodobuje komunikaci blízkých (dnešní děti „telefonují“). Dítě má poznat význam a smysl komunikace – přináší mu užitek. Dítěti rozumí často pouze nejbližší členové.
- Kolem třetího roku by dítě mělo zvládat základní pojmy a aktivně je užívat ke komunikaci, vést jednoduchý dialog (pozor, egocentrismus dítěte). Vedle nejbližších začíná dítě komunikovat i s ostatními. Začínají přicházet na „řadu“ vrstevníci jako komunikační partneři. Riziko vzniku koktavosti (např. rodiče „tlačí“ na dítě, aby s nimi komunikovalo nebo dítě neustále opravují v jeho spontánním projevu). Riziko postupné neurotizace dítěte. Do „hry“ s komunikací vstupuje televize, počítač, mobil. Televize, počítač jako zprostředkovatel informací v dnešní době určitě ano, ne však jako hlavní zdroj informací. Sledovat televizi s dítětem a povídat si o obsahu je prospěšné, nechat televizi jako podbarvení všedního dne (jak jsme často zvyklí) NE. Hygienická norma pro děti kolem tří let je čtvrt hodinka televize denně. Dalším významně ovlivňujícím faktorem je práce s počítačem. I když dítě nemusí o počítač jevit ještě tolik zájem, vidí často zájem o počítač u rodičů! To pak později automaticky vede k nápodobě. Dítě se chová tak, jak rodič. Často je to ale tak, že dítě od počátku jeví o počítače zájem ;-). Velmi podstatným pomocníkem v rozvíjení komunikačních dovedností je kresba.
- V dalším období dochází k intelektualizaci řeči – vzorem jsou rodiče a blízké okolí – styl komunikování, obsah komunikace, frekvence. Na rozvoji komunikace se podílí zejména „rodinná kultura“. S nástupem do školského zařízení se nároky na komunikaci dítěte mnohonásobně zvyšují – riziko vzniku poruch na neurotickém základu. Rozvoj komunikačních dovedností závisí na aktivních činnostech dítěte, ne na pasivním přijímání. Velice důležitá je zpětná vazba od okolí. Zaměřit bychom se měli na praktické užití řeči, tzn. na pragmatickou stránku řeči a teprve v další fázi na opravu výslovnosti. Komunikace s dítětem je například i vytvoření a nastavení vhodných hranic, vytvoření řádu, který je pro dítě (ale i matku a okolí) jistotou, ve které se snáze orientují. V tomto řádu by neměly chybět rituály (ranní chystání, večerní chystání, uspávání, polední spaní, odpolední procházka, nákup...apod.), které jsou dítěti jakýmsi „časovým“ ukazatelem.

- Komunikaci v širším pojetí lze spojovat velice úzce s výchovou.(.... To pak dále v bloku o výchově a výchovných rádcích, kde komunikace bude opět jedním z hlavních bodů.)

Tip na praktickou publikaci s přesahem k terapii:

PLUMMER, Deborah. *Hry pro rozvoj komunikačních schopností u dětí 4-11 let*. Vydání první. Přeložil Eva KLIMENTOVÁ. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1923-1.

LIPNICKÁ, Milena. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Vyd. 1. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0.

